

**Bóna Judit – Csizér Kata (szerk.):
Alkalmazott nyelvészet a 21. században című sorozat**

(Budapest: Akadémiai Kiadó. 2021.)

Új monográfiásorozat indult útjára az Akadémiai Kiadó gondozásában 2021-ben, az *Alkalmazott nyelvészet a 21. században* címmel. A sorozat szerkesztői Bóna Judit és Csizér Kata. Eddig az első öt kötet jelent meg, a kötetek témái széles spektrumon mozognak: az alkalmazott nyelvészet sarokköveit vizsgálják a gyakorlati hasznosítás aspektusából. A sorozat céljaként a szerkesztők a legfrissebb kutatások eredményeinek modern szemléletű bemutatását jelölik meg, amely törekvés végigkíséri mind az öt, eddig fókuszba helyezett téma feldolgozását.

A *Tolmácsolás, digitalizáció, mesterséges intelligencia* című kötet vezeti fel a sorozatot. Az első kötet szerzője Horváth Ildikó, a könyv megjelenésekor habilitált egyetemi docens, aki az ELTE Fordító- és Tolmácsképző Tanszékének vezetője volt, és e feladatainak ellátása mellett tolmácsként is dolgozott. Az első, *A tolmácsolás mint nyelvi és kulturális közvetítés* című rész 10 alfejezetében az ember által végzett tolmácsolási tevékenységet mutatja be. Leszögezi, hogy a tolmácsolás komplex kommunikációs, nyelvi, kognitív és fizikai tevékenység, több tudományág metszéspontjában érdemes tanulmányozni. Megismerkedtetni az olvasót a tolmácsolás fajtáival, a tipologizálás aspektusaival és a tolmács kommunikációs helyzetben betöltött szerepével. Kitér a pszicholingvisztikai szempontokra, valamint a tolmácsolás kognitív modelljeire is, kiemelve a Chernov-féle valószínűség-előrejelzési modellt. A második rész a *Tolmácsolás és digitalizáció* címet viseli, és a technikai fejlődésnek a tolmácsolás folyamatára gyakorolt hatását kívánja taglalni. Bemutatja a globális nyelvi ipar fogalmát, kiemelve a kommodifikációt, azaz az áruvá válás jelenségét is. Egymással szembehelyezve ismerteti a CAT (gépi támogatás a fordításban) és a HAT (a gépi fordítást támogatja az ember) fogalmait is, emellett történeti áttekintőt is olvashatunk. A harmadik, egyben utolsó rész, *A gépi tolmácsolástól a mesterségesintelligencia-tolmácsig* bemutatja a tudományág területén végbemenő változásokat, amelyek a gépi segítségtől a mesterségesintelligencia-alapú szoftverek használatáig vezettek. A történeti áttekintés után etikai kérdéseket vet fel a szerző. Végül a kötetet egy összegző konklúzióval zárja, összefoglalva a legfontosabb kérdéseket, illetve megállapítva a tény, hogy a technológia a készségeket nem tudja helyettesíteni.

A sorozat második kötete az óvodáskorú gyermekek spontán beszédprodukciónak helyezi a fókuszpontba. *A spontán beszéd akusztikai jellemzőinek változása óvodáskorban* című kötet szerzője, Krepsz Valéria – aki a Nyelvtudományi Kutatóközpont munkatársa – doktori disszertációjának témáját gondolta újra, megragadva olyan kutatási kérdéseket, amelyek eredményei hiánypótlók a gyermeknyelvvvel foglalkozó vizsgálatok terén. A szerző célja a

spontán beszédben megjelenő magánhangzók temporális és spektrális szerkezetének vizsgálata, amelynek eredménye a hangrendszer elsajátításának pontosabb megismerése. A bevezetést követően négy nagy részben mutatja be a kutatását. Az első részben a kutatás háttéréül szolgáló szakirodalmat tekinti át. A második szakaszban a kutatás problémafelvetéseit, hipotéziseit, majd az adatközlőket, a vizsgálat módszerét ismerteti. A kutatás céljaként a beszédprodukciónak elemzésének elvégzését jelöli meg, a spontán beszédben megjelenő magánhangzók temporális és spektrális szerkezetének vizsgálatával. A vizsgált korosztály 4 és 6 éves kor közötti, akiknek az adatait felnőttnyelvi beszélők értékeivel veti össze. A kutatás kérdései a beszélők artikulációs tempójára, illetve a magánhangzók időtartamára és formánszerkezetére vonatkoztak. A felvételek készítése előtt anamnézist vettek fel, biztosítva, hogy a vizsgálatban hasonló kulturális háttérű gyermekek vegyenek részt. Ezt követően a szerző külön fejezetben, korcsoportonként ismerteti az eredményeket, melyek összevetéséből megtudhatjuk, hogy a tempó átlagértékei az életkor előrehaladtával növekedtek. Minden korcsoportban nagy egyéni különbségek voltak megfigyelhetők a tempót tekintve, és igazolódott a pozíció magánhangzó-időtartamokra gyakorolt hatása is. Az utolsó szakaszban a szerző a következtetéseit osztja meg, kiemelve, hogy a téma egy longitudinális vizsgálattal lenne leginkább értékelhető. A kötetet egy átfogó irodalomjegyzék zárja, amely lehetőséget ad a kérdéskörrel való további ismerkedéshez.

A kötetsorozat harmadik, *Stories students tell: creativity and narrative task performance* című része Albert Ágnes korábbi disszertációs kutatásának átdolgozása, amely a sorozat angol nyelvű része. Ennek célja a magyar kutatási eredmények nemzetközi megismertetése. A kötet bevezetőjében Kormos Judit, a Lancaster University professzora kiemeli, hogy a vizsgálat magyar viszonylatban és nemzetközi szinten is hiátust tölt be, hiszen eddig kevésbé kutatott terület volt az a kérdés, hogy a kreativitás hogyan befolyásolja az idegennyelv-tanulást. A bevezetőben a szerző az anyanyelv-elsajátítás és az első idegennyelv-elsajátításának különbségeire hívja fel a figyelmet, valamint leszögezi a kreativitás fogalmának jelentőségét is. A második fejezetben az elméleti háttérnek szentel figyelmet, bemutatja a kreativitás számos megközelítését, a korai elméletektől kezdve a kreativitás és a memória, valamint a kreativitás és a percepció viszonyáig, illetve betekintést nyerhetünk a nyelvoktatás folyamatába is. Taglalja a TBLT (task based language teaching) létrejöttét. A harmadik fejezetben megismerkedhetünk a szerző pilotkutatásával, melynek célja a feladatok validálása volt. Ezt követően végigkalauzol minket a kutatás egyes pontjain, ismerteti a kérdéseit: mik a kreativitás, a nyelvérzék és a nyelvtudás közötti összefüggések, illetve az elsőéves hallgatók teljesítményének milyen jellemzői vannak a kreativitás és a nyelvtudás tekintetében. Ezután pedig bemutatja az adatközlőket (a kutatást végül 41 személy segítségével végezte el). A negyedik fejezetben a tesztek részletesen ismerteti meg az olvasóval, kitérve

a pilotkutatás utáni változtatásokra is. A kutatás kérdéseire vonatkozó eredményeket külön fejezetben mutatja be, majd összegzi az egyes kérdésekhez kapcsolódó tapasztalatait, kiemelve, hogy az egyéni különbségek a kreativitást illetően nagyok voltak, ami alkalmassá tette a mintát a lehetséges hatások bemutatására. A kutatás ismertetését az eredmények pedagógiai vonatkozásaival, illetve későbbi kutatások lehetséges irányainak felvetésével zárja. A kötet végén idegen nyelvű tanulmányokban és cikkekben gazdag irodalomjegyzék várja a téma iránt elkötelezett olvasót, a függelékben pedig a kutatásban szereplő feladatokat tekinthetjük át.

A sorozat negyedik kötetének szerzője, Nagy-Varga Zsolt középiskolai tanár, valamint egyetemi óraadó az ELTÉ-n. Tapasztalatai a kérdésfelvetéseiben is visszaköszönnék, gyakorlati szempontú doktori értekezését dolgozta át a jelen kötetben. Pszicholingvisztikai, retorikai és pedagógiai szempontú megközelítései teszik a kötetet sokrétűvé. A szerző szintén egy kutatását mutatja be, amelynek középpontjában a definícióalkotás áll. A vizsgálat célja a definícióalkotási stratégiák tipologizálása és az összehasonlító elemzés különböző szempontok alapján. Hipotézisei többek között a következők voltak: különbség lesz a definíciós stratégiák között, ehhez kapcsolódva a stratégiák szófajok szerint is eltérést fognak mutatni, valamint a szóbeli és az írásbeli stratégiák is különbözőek lesznek. Adatait a Gyermeknyelvi beszédAdatBázis és Információtárból nyerte, a kutatás írásbeli részét pedig gimnazisták segítségével vette fel, a feladatok során az adatközlőknek adott szavakat/szókapcsolatokat kellett megmagyarázniuk. Eredményeit négy szempont szerint mutatja be, kitér a szófaji kategóriák szerinti stratégiákra, a teljes anyagban előforduló stratégiákra, majd az egyéni stratégiákra fókuszál, végül pedig a definícióalkotás egyéb szempontú megközelítését tárgyalja, hasonlóságokat, illetve különbségeket több szempont szerint. Megállapítja, hogy az ellentétek definiálásakor jellemzően melléknevek használata kerül előtérbe, a főnevek esetében gyakori a nemfogalom és a funkciójelölés is, megállapítja továbbá, hogy a gyakoribb definíciós stratégiák a nagyobb fogalmi kategória jelölése és a körülírás. A szerző a kötetet kitekintéssel zárja, kiemelve az egyéni, illetve az egész osztályra vonatkozó fejlesztés első lépéseit, néhány példa, ötlet segítségével. A kötet remek lehetőség pedagógusok számára a középiskolások nyelvhasználatának pontosabb megismerésére, és a módszertani lehetőségek bővítésére. Az irodalomjegyzék gazdag didaktikai tartalmú repertoárt is felölel.

A sorozat ötödik, egyben eddigi utoljára megjelent részének szerzője Csépany Nikoletta. A kötet kiindulópontja, hogy a magyar középiskolások szövegértése gyenge, ennek megoldását a szerző a tananyag és a tanítási módszer változtatásában látja. A kötet a szerző kutatásainak eredményeként létrejött stratégiai-retorikai olvasásfejlesztő programot (SROF) mutatja be. Leszögezi, hogy a szövegértés egyik alappillére az olvasás, ezért egy történeti áttekintéssel kezd, majd betekintést ad az olvasás folyamatának modelljeibe, az olvasás

tényezőitől, illetve más verbális képességekkel való kapcsolatától kezdve elvezeti az olvasót a szövegértő olvasáshoz, illetve a szöveg megértésének fokozatáig. A harmadik fejezetben rátér a fejlesztőprogram részletes bemutatására. A negyedik fejezetben a retorikával és a retorikastruktúra-elmélettel foglalkozik behatóbban, kiemelve azt a fontos mozzanatot, miszerint az elmélet még a korábbiaknál is aprólékosabb szövegvizsgálatot tesz lehetővé. Az ötödik fejezetben bepillantást nyerhetünk a SROF kidolgozására, amelynek célja annak feltérképezése, hogy a negyedik osztályban az olvasási stratégiák és az elmélet által leírt szerkezetek ismerete hogyan hat az értő olvasás színvonalára. A szerző bemutatja a próbavizsgálatokat, amelyek a kutatás alapjául szolgáltak. A hatodik fejezetben a szerző már a komplex vizsgálatot, a SROF tesztelését mutatja be, amelynek során többek között arra kereste a választ, hogy hogyan hat az értő olvasás színvonalára, ha a tanulók megismerkednek az olvasási stratégiák használatával és néhány retorikai struktúrával, illetve hogy a képességek vagy a nem befolyásolják-e a gyerekek eredményeit. A szerző részletesen bemutatja, hogyan ismertette meg a tanulókat a különböző olvasási stratégiákkal, illetve a retorikai szerkezetekkel. A hatodik fejezet végén részletezi a kutatás kérdéseit megválaszoló eredményeket, következtetéseket. A szerző leszögezi, hogy a diákok szövegértési készsége fejlődött, rámutat, hogy a gyengén teljesítőknél lehetett a legnagyobb változást észlelni. A szerző nyolc tézis kiemelésével zárja a kötetet. Csépany Nikoletta munkája kiemelt segítséget nyújthat tanárok számára hasonló korcsoportú diákok készségfejlesztésében.

A sorozat a jövőben további kötetekkel bővül. A kötetsorozat széles körű olvasóközönséget céloz meg; hiátuspótló és sokrétű megközelítései miatt hasznos segítsége lehet nyelvészeknek, egyetemi hallgatóknak, doktoranduszoknak; változatos témái, áttekinthető felépítése, a terminusok részletes ismertetése miatt pedig nem nyelvész végzettségű olvasók számára is ajánlom.

TÓBISZ-HERTELENDY RÉKA
Eötvös Loránd Tudományegyetem
hertelendyreka@gmail.com